

Posudek bakalářské práce Lucie Klabanové *Vizuální percepce a fonologické formy lexémů českého znakového jazyka (frekvenční analýza vybraných parametrů znaků)*

Lucie Klabanová se ve své bakalářské práci zabývá tématem souvisejícím s vizuální povahou modu českého znakového jazyka (ČZJ), resp. znakových jazyků (ZJ) obecně. Nezaměřuje se přitom pouze na analýzu manuální složky u vzorku znaků ČZJ (v souvislosti s možnostmi lidského vnímání), tedy na zkoumání z hlediska jazykového systému, nýbrž nad rámec zadání věnuje pozornost i vlastní vizuální percepci českého znakového jazyka. K tomuto rozšíření práce (konkrétně k rozšíření o experimentální šetření využívající technologii *eye tracking* uzpůsobenou k detekci oblasti vizuálního zájmu při sledování českého znakového jazyka, se zvláštním zaměřením na slova a zkratky artikulované prstovou abecedou) přistoupila autorka z vlastní iniciativy. Spolupracovala přitom s kolegy z FEL ČVUT, kteří k experimentu poskytli potřebné technické vybavení a know-how včetně obsluhy nahrávacího studia a pomoci při zpracování výsledků. Tuto iniciativu Lucie Klabanové je podle mého názoru třeba zvlášť ocenit jak proto, že svědčí o jejím hlubším zájmu o zkoumané téma, tak vzhledem k tomu, že autorka prokázala schopnost připravit a realizovat experiment značně komplikovaný z organizačního hlediska.

Práce se vyznačuje promyšlenou kompozicí, logickou strukturou a přehledným členěním; snadnější orientaci v textu a v problematice práce napomáhá i značné množství tabulek a využívání obrázků a grafů. Práce se skládá ze tří hlavních částí, z nichž v první, rozsáhlé části teoretické (kapitoly 1-4) se autorka zaměřuje především na tři oblasti, a to

1. na typologii znaků (jejíž výklad je nezbytný pro pochopení následujících výkladů o omezeních v ZJ),
2. na omezení v ZJ (nesporným kladem této části je, že autorka se snaží vidět problematiku omezení komplexně a vedle omezení percepčních věnuje náležitou pozornost i omezením produkčním; zde uváděné prezentace detailních analýz v Auslanu a ASL jsou následně – v praktické části práce – využity pro komparaci s ČZJ);
3. na představení dvou výzkumů detekce oblastí vizuálního zájmu ve znakových jazycích.

Druhá část práce (kapitoly 5-9) je zaměřena na analýzu znaků ze tří sémantických okruhů (barvy, kalendářní a časové jednotky, rodina). Vzhledem k současné neexistenci reprezentativní databáze znaků ČZJ, kterou by mohl představovat např. korpus znakového jazyka, byla autorka nucena shromáždit materiál k analýze z velké části přímým sběrem (data získávala od 6 neslyšících respondentů ze středních Čech) a doplnit ho údaji ze *Všeobecného slovníku* a materiálem sbíraným pro výzkum v rámci mezinárodního projektu *New Sign Language Typology Project* organizovaného prof. U. Zeshanovou z britské University of Central Lancashire v Prestonu. Některé výsledky autorčiných dílčích analýz v souladu se zahraničními pracemi potvrzují na českém materiálu hypotézu o univerzální povaze vizuálních omezení: projevuje se zde např. významná korelace mezi místem artikulace a typem znaku, zajímavá je v tomto kontextu i (poněkud méně výrazná) korelace mezi příznakovým/nepříznakovým tvarem ruky a místem artikulace, případně typem znaku. Doplnkem těchto výsledků jsou autorčina zjištění, která sice s problematikou vizuálních omezení souvisejí volněji, ale jsou velmi cenná, neboť buď přinášejí zcela nové poznatky o ČZJ (analýza frekvence jednoručních vs. dvouručních znaků), nebo vhodně doplňují některé známé poznatky (např.

frekvenční analýza tvarů ruky). Ocenění zasluhuje i to, jak se Lucie Klabanová vyrovnala s řadou dílčích problémů, jako např. jak frekvenčně zpracovat složené znaky. (V této souvislosti by bylo vhodné, kdyby autorka při obhajobě vysvětlila přesný význam své formulace „Znak BARVA má typické vlastnosti složeného znaku“ (s. 55).

Třetí část práce, tvořená kapitolou 10, shrnuje a analyzuje výsledky již zmíněného experimentu, který mapoval oblasti vizuálního zájmu při sledování prstové abecedy v českém znakovém jazyce. Z nejdůležitějších výsledků lze zmínit např. směřování pohledu neslyšících respondentů do oblasti obličeje v protikladu k vizuálnímu zájmu slyšících respondentů, který je odlišný zejména v tom, že se na rozdíl od neslyšících rodilých uživatelů ZJ soustřeďuje na několik oblastí, a to nejen v případě sledování slov artikulovaných prstovou abecedou, ale i v celém projevu v ČZJ.

V kapitole 10 jsou rovněž shrnuty výsledky dotazníkového šetření zjišťujícího míru porozumění slovům a zkratkám artikulovaným prstovou abecedou, resp. míru schopnosti jejich reprodukce. Jak se zdá, toto dotazníkové šetření nepřineslo přesvědčivé jednoznačně interpretovatelné výsledky, přesto však nepochybně představuje inspiraci pro budoucí podobná šetření v tom, že ukázalo směry, do nichž by bylo vhodné orientovat detailnější sondy. Autorčiny poznatky uvedené v 10. kapitole bude v budoucnu nepochybně třeba dále zpřesňovat a verifikovat na rozsáhlejší vzorku (vzorek 7 neslyšících a 6 slyšících jistě není reprezentativní, ale v rámci bakalářského úkolu bylo stěží možno realizovat výzkum výrazně většího počtu slyšících i neslyšících mluvčích).

Celkově je podle mého názoru na místě hodnotit autorčina zjištění a analýzy jako průkopnické, mapující v hlavních obrysech málo prozkoumané, resp. vůbec neprozkoumané oblasti a poskytující tak v několika směrech první obecná (byť ne plně reprezentativní) východiska pro další výzkum. Sympatické je, že Lucie Klabanová se vždy snaží své postupy analýzy patřičně zdůvodnit a ke svým výsledkům přistupuje s potřebným odstupem: nepřeceňuje je ani je nevydává za obecně platné.

Autorka se opírá o dostatečně velký okruh odborné literatury, především anglické; texty, z nichž čerpá, se snaží číst s porozuměním a kriticky a snaží se promýšlet a uvádět i vlastní argumenty – srov. např. její upozornění na nejednost v pojetí podmínek u Battisona (podmínky chápány jako lingvistická omezení) a naproti tomu u Johnstona nebo Schembriho (podmínky jako fyzická omezení).

Po stránce formální, jazykové a formulační lze v předložené práci zaznamenat některé překlepy a nedůslednosti (např. že při závěrečných korekturách autorka zřejmě opomenula doplnit ve vnitrotextovém odkazování čísla stránek, a v textu se tak odkazuje na „s. x“; že v seznamu použité literatury na s. 96-98 chybějí položky, na něž se odkazuje na s. 27, nebo že seznam literatury i odkazy jsou zpracovány ne zcela konzistentně, pokud jde o uvádění místa vydání, ISBN ap.). Počet těchto nedopatření se však podle mého názoru pohybuje v přijatelných mezích.

Uvítala bych, kdyby se Lucie Klabanová při obhajobě mohla vyjádřit k následujícím problémům:

V úvodu práce (s. 11 a s. 13) autorka naznačuje, že omezení vizuálním vnímáním se projevují primárně v souvislosti s manuální složkou znaku. Domnívá se autorka, že nemanuální složka těmito omezení nepodléhá? (V případě, že

předpokládá uplatnění vizuálních omezení i u nemanuální složky, mohla by se pokusit uvést konkrétní případ?)

Jak naznačuje poznámka 30 na s. 28, autorka správně usuzuje, že podmínka duality souvisí jak s percepčními, tak produkčními omezeními, ale z formulace této poznámky („Vzhledem k obsahu podmínky ji zařazuji do kapitoly podmínek produkce, nicméně je možné zařadit ji také mezi podmínky percepce.“) není příliš jasné, proč tuto podmínku řadí k omezením produkčním, resp. do kapitoly *Podmínky produkce*. Mohla by autorka uvést své důvody pro toto zařazení?

Na s. 91 se Lucie Klabanová bez bližšího vysvětlení zmiňuje o „tzv. ženských“ a „tzv. mužských variantách prstové abecedy“. Mohla by objasnit, na základě jakých kritérií, případně s využitím které odborné literatury tyto varianty vymezovala?

Předloženou bakalářskou práci Lucie Klabanové považuji jako celek za vhodný podklad k obhajobě a vzhledem k její úrovni, která podle mého názoru převyšuje požadavky běžně kladené na bakalářské práce a kterou podstatně nesnižují ani drobné formální nedostatky zmíněné výše, navrhuji hodnotit ji stupněm výborně (s možnou korekcí podle výsledků obhajoby).

V Praze 5. 9. 2012

Klára Richterová